

کارکرد ذهن اسطوره‌ای

هاشم بناپور

انسان‌های بدوی اساساً عرفانی است، و آنان نیروها یا تأثیراتی را باور دارند که به حواس بشر در نمی‌آیند و عرفان به همه قوای ادراکی آنان نفوذ کرده است. افزون بر این، ذهنیت آنان اصلاً از قوانین منطقی پیروی نمی‌کند. اگرچه این ذهنیت در کل متناقض با این قوانین نیست اما از نقض این قوانین منطقی به‌ویژه از نقض قانون امتناع تناقض نیز ابایی ندارد و از قانون پیروی می‌کند که لوی - برول آن را قانون آمیختگی می‌نامد. براساس این اصل، یک شیء همزمان می‌تواند هم خودش باشد و هم چیزی دیگر. قانون آمیختگی

را نمی‌توان با نظریه آمیسم تبیین کرد. وی تحلیل‌هایش را بر تعداد زیادی مثال عینی متکی می‌ساخت. علتی که ذهنیت اقوام بدوی برای تبیین پدیده به کار می‌برد علت اتفاقی و واهی (occasionalist) است.

ژان پیاژه، الیوت، جیمس جویس و کاسیرر و حتی سوررئالیست‌ها تحت تأثیر لوی - برول بوده‌اند. ژان پیاژه در دفاع از لوی - برول در برابر امیل دورکم مقاله‌ای با عنوان «منطق ژنتیکی و جامعه‌شناسی» نگاشت. گفتنی است که دورکم وجود دو نوع ذهنیت مجزا و متفاوت را مردود می‌دانست و از دیدگاه تکوینی مدعی بود که خرد علمی از عرفان جمعی جوامع ابتدایی حاصل شده است و مفاهیم علت، نیرو، زمان، مکان، جنس و نوع از مفاهیم دینی به دست آمده‌اند و ساختارشان از روی گروه اجتماعی گرده‌برداری شده‌اند و گروه اجتماعی، شکل مادی خود را در این مقولات به‌صورت ذهنی و مفهومی ارائه می‌دهد. دورکم بر این باور است که تصورات عرفانی انسان‌های ابتدایی خصلت عقلانی دارند و از این رهگذر نظر آگوست کنت را تأیید می‌کند که منطق در همه جوامع یکی است.

اما لوی - برول معتقد است ذهنیت عرفانی و پیش‌منطقی بر اثر تکامل یا تحول اجتماعی به ذهنیت منطقی - علمی تبدیل نمی‌شود. در این‌جا می‌توان به نظریه ماکس وبر اشاره کرد که می‌گوید علم غربی از جهان افسون‌زدایی کرده است. همین جمله و نیز نظریات لوی - برول، ناظر بر همین نکته است که اقوام غیرغربی زندانی تخیلات اسطوره‌ای هستند. در اندیشه غربی اوهام کنار گذاشته شده‌اند و از رهگذر تخیلات اسطوره‌ای و توهمات ذهنی به جهان می‌نگرند.

لوسین لوی - برول

کارکردهای ذهنی

در جوامع عقب‌مانده

ترجمه پدالله موذن

کارکردهای ذهنی در جوامع عقب مانده. لوسین لوی - برول. ترجمه پدالله موذن. تهران: هرمس، ۱۳۸۹. ۵۲۸ ص. جلد سخت: ۱۲۰۰۰۰ ریال، جلد نرم: ۹۰۰۰۰ ریال.

در این کتاب لوسین لوی - برول (۱۸۵۷-۱۹۳۹) فیلسوف و انسان‌شناس فرانسوی کارکردهای ذهنی را در جوامع بدوی تجزیه و تحلیل می‌کند. بر مبنای پژوهش‌های او، تفاوت ذهنیت اقوام بدوی با ذهنیت مردم جوامع مدرن غربی

در نوع است نه در مرتبه. اگرچه در نظرگاه انسان‌شناسان آمیسم شیوه تفکر و استدلال انسان‌های بدوی مانند انسان‌های متمدن است، اما لوی - برول فرآیندهای عقلی انسان بدوی را متفاوت با فرآیندهای عقلی غریبان می‌داند. او بر این باور است که ذهنیت بدوی بی‌تردید شکل مقدماتی یا آسیب‌دیده ذهن انسان فرهیخته نیست. آنچه موجد این تفاوت‌ها می‌شود، بازنمایی‌های جمعی است نه اندیشه‌های فردی. و دانشمند علوم اجتماعی باید به دنبال روان‌شناسی جمعی جامعه باشد.

بدین‌سان لوی - برول برای این‌که ذهنیت ابتدایی را تفسیر کند، مستندات خود را از جوامعی می‌گیرد که اعضایش کاملاً بیسوادند. ناگفته نماند لوی - برول معتقد بود که همه جوامع گوناگون بدوی ویژگی‌های مشترکی دارند که این ویژگی‌ها آن‌ها را از جوامع غربی متمایز می‌کند. بر این اساس او آنز - ریچارد کار لوی - برول را به نقد می‌کشد، چرا که وی مثال‌های خود را از کتاب‌های دست‌دوم سیاحان و مبلغان مذهبی که مشاهدات آنان با بهترین روش‌های مردم‌نگاری منطبق نیستند برگزیده است. البته لوی - برول استدلال می‌کرد اگر سیاحان و مبلغان ذهنیت اقوامی را که مطالعه کرده‌اند درست فهمیده باشند گزینش این مثال‌ها ایرادی ندارد.

استدلال او آنز - ریچارد بسیار سست می‌نماید چرا که به نوعی مکاشفه شبیه است و مبتنی بر تجربه فردی، که کس دیگر را در آن قلمرو راه نیست، و نیز نمی‌توان صحت این گفته را ثابت کرد. این نوع تجربه فردی مشمول صدق و کذب نمی‌شود.

با این حال لوی - برول در نهایت می‌پذیرد که وحشیان را غیرعقلانی‌تر از آن‌چه هستند نشان داده است. چرا که بازنمایی‌های

همان ذهنیت سنتی و پیش مدرن و پیش روشنگری است. این ذهنیت، ذهنیت اساسی و شاید فطری بشر باشد.

حاکمیت ذهنیت اسطوره‌ای در جامعه ما سبب شده است که به مسئله ذهنیت‌ها و جهان‌بینی‌ها توجه نشود و علت این نوع پیش‌داوری این است که در جامعه روشنفکری ما اندیشه‌های هگل و مارکس رواج دارد و خاصه در محافل روشنفکری مسئله ذهنیت و ذهنیت‌ها روینا فرض می‌شود. واقعاً کسی که در جهان بطلمیوسی زندگی می‌کند یا جهان را تنها از دید اساطیر تفسیر می‌کند، قدرت درک جهان نیوتونی، اینشتینی، عقلانی و دیدگاه‌های انتقادی را ندارد.

ترجمه کتاب لوی - برول گامی است بزرگ و با مطالعه آن می‌توانیم حدود و ثغور شناخت را بشناسیم و با تحلیلی که وی از اسطوره ارائه می‌دهد، می‌توانیم گذشته فکری خودمان را با دید غیراسطوره‌ای و منطقی نقد کنیم. حسن انتخاب یدالله موقن در ترجمه این کتاب ستودنی است.

در این کتاب فضای جادویی جوامع بدوی به خوبی به تصویر کشیده شده است. با مطالعه آن می‌توان در نقد عالم اندیشه و جهان روشنفکران ایرانی تفسیری دیگرگونه داد. بازنمایی‌های جمعی در ادراک انسان‌ها، قانون آمیختگی، شیوه کار ذهنیت پیش‌منطقی، ارتباط ذهنیت اقوام بدوی با زبان و... گذر به ذهنیت‌های عالی تر...، رسم‌های بازنمایی‌های جمعی آداب و رسوم عرفانی از اهمیت مباحثی است که در این کتاب تجزیه و تحلیل شده است... مترجم علاوه بر تکمله، نقد امیل دورکم بر کارکردهای ذهنی در جوامع عقب مانده را بر کتاب افزوده است که مطالعه آن بسیار مفید است.

مستندنامه فرهنگی و اجتماعی

۵۱

کتاب

تجزیه خصوصیت‌سازی

مطالعه نواح خصوصیت‌سازی / سوسور، امانت
تاریخ سیاسی و ساختار حاکمیت در سه دهه اخیر در ایران / احمد سعیدی
خصوصیت‌سازی در ایران: مطالعه‌ای در خصوصیت‌های / ایدو استاسی
خصوصیت‌سازی در ایران: یک نگاه اجتماعی / سوسور، امانت
آیا فرهنگ‌های خصوصیت‌سازنده و فرهنگ‌های دولتی / جورج جانسون
آیا هیچ راه دیگری وجود ندارد؟ / بارثولومئوس

برونو
دو گزارش رسمی درباره خصوصیت‌سازی در همه قانون: ایزنوم و سوسور، امانت

زبان فرانسوی / ترجمه: ایدو استاسی / انتشارات: ...

عنوان اصلی: امانت - ایدو استاسی / انتشارات: ...

۸۹۸۲
صفحه ۱۹۲
۳۰۰۰ تومان

استدود پستی: ۱۳۱۴۵ / تهران
تلفن: ۲۲۲۰۶۱۳۳ / فاکس: ۲۲۲۷۸۷۲۰۴

جان کلام این‌که در اندیشه غربی پدیده‌های جهان زیر سیطره قوانین و شبکه‌ای از روابط علت و معلولی قرار دارند و از این رهگذر است که از جهان افسون‌زدایی شده است. چرایی این مسئله را یدالله موقن با تکیه بر آرای لوی - برول به خوبی تجزیه و تحلیل کرده است.

به نظر من موقن در مقدمه کتاب انگشت روی موضوع مهمی گذاشته است و آن این‌که روشنفکران ایرانی به این نکته پی نبرده‌اند که ذهن پیش‌منطقی پذیرای درس‌های تاریخ یا تجربه نیست. آگاهی تاریخی در دوره روشنگری ظهور می‌کند و در قرن نوزدهم که قرن تاریخ نامیده می‌شود به کمال خود می‌رسد. سرشت ذهن اسطوره‌ای برخی از روشنفکران ایران بی‌زمان و ضد تاریخی و ایدئولوژیک است. برای این ایده یدالله موقن مصداق‌های فراوانی می‌توان یافت، برای مثال می‌بینیم که دکتر آریانپور که تفکر مارکسی داشت، در همان مبانی درجا می‌زد و نمی‌توانست جامعه خود را بشناسد. گفتار و نوشتار آریانپور نقدناپذیر بود و ایدئولوژیک. و در تفکر او کلی‌بافی و توده‌سالاری حرف اول و آخر را می‌زد. و دیدیم که در آخر عمر به تجلیل از نایب حسین کاشی پرداخت و کتابی پر حجم ولی بی‌مغز درباره شورش نایب‌ان منتشر کرد. بالاخره تعصبات قبیله‌ای و خانوادگی و فرهنگی قبل از روشنگری کار خود را کرد و آریانپور از کسی تجلیل کرد که یاغی بود و گردنکش و گردنه بند. پس می‌توان گفت کسی که ذهنیت ایلی و قبیله‌ای و اسطوره‌ای دارد نمی‌تواند جامعه‌شناسی بومی را بنیان‌گذاری کند.

روشنفکر ایرانی پایبند اصل امتناع تناقض نیست بلکه از قانون آمیختگی پیروی می‌کند. آن چه لوی - برول ذهنیت بدوی می‌نامد،

۳۱

دی ماه ۱۳۸۹
شماره ۳۱ / زمستان ۱۳۸۹

نقد و بررسی کتاب

پروفسور امانت ایدو استاسی

شرح افشار: آکس السوسور، همکار بهرمانی، سیروس پیرهام، ناصر لکچیل هملتون، سید نورانی وارسان، فرید حیدر کلام، پارسا دانشمند، مهرداد روحی، ج.ح. روح بهشتان، فرحان ختیارزاده، کمال قاضی، مرادقاسمی کاشی، محمود کیانوش، نوحان کرکاشی، هرمین هملتون پور...

با حلقه‌های دربار: آینده کتاب: امانت ایدو استاسی / آرمگ قاضی نصات
مناقض آزادی: بهنگر، حمایت‌الله رضا، سوسور، مرادقاسمی، افسوس معصوم، آتی هارون شجاعتی / آکا کاشی به جنگ ویتنام می‌رفت؟ / دربار و جنگ‌های
فلسفه، پیمان، نلسون / چهره سرسبز خنجر / آوریو / گزارش‌های فرهنگی /
مرکز گن لویج / ۲۰۱۰ / کتابها و نشرها / های تازه...

تاریخ نظری و فقه‌ها / آریو استاسی / انتشارات سخن / به کیانوش / امانت / حیدر حیدر /
گروه نشرها / آکاشی / ایدو استاسی

پروفسور امانت ایدو استاسی

تهران: انتشارات سخن / ۱۳۸۵ / ۲۲۲۰۶۱۳۳ / فاکس: ۲۲۲۷۸۷۲۰۴